

Малахова О.Л., к.е.н., доцент,
Тернопільський національний економічний університет,
м. Тернопіль

Рейтингування банків України на основі відносних та абсолютних показників

У статті розглядаються абсолютні та відносні показники діяльності банківських установ, здійснено аналітичну оцінку основних кількісних показників функціонування банків та зроблено висновки щодо доцільності віднесення банків на цій основі до фінансово стійких.

Ключові слова: фінансова стійкість банку, критерії оцінки фінансової стійкості, достатність капіталу, ліквідність, рентабельність, стабільність.

В статье рассматриваются абсолютные и относительные показатели деятельности банковских учреждений, осуществлена аналитическая оценка основных количественных показателей функционирования банков и сделаны выводы о целесообразности отнесения банков на этой основе в финансово устойчивым.

Ключевые слова: финансовая устойчивость банка, критерии оценки финансовой устойчивости, достаточность капитала, ликвидность, рентабельность, стабильность.

In the article the essence the absolute and relative performance of banking institutions by analytical evaluation of basic quantitative performance of the banks and conclusions regarding the advisability inclusion on that basis to financially stable.

Key words: financial firmness of bank, criteria of estimation of financial firmness, adequacy of capital, liquidity, profitability, stability.

Постановка проблеми. Рівень розвитку банківської системи залежить від багатьох чинників, у тому числі від фінансової стійкості комерційних банків. Фінансова стійкість, прозорість та прогнозованість розвитку банківської системи дають змогу значно підвищити передбачуваність діяльності банків для інвесторів та привабливість для інших економічних суб'єктів. Негативними наслідками впливу банківської кризи на фінансову стійкість вітчизняних банків є: зниження якості банківських активів, оскільки із-за погіршення макроекономічної ситуації і політичної невизначеності в країні проблеми з погашенням кредитів є як у фізичних, так і в юридичних осіб; втрата довіри владників; суттєвий

спад курсу національної валюти – і як наслідок, скорочення грошових заощаджень із приватного сектора; зниження ліквідності; зменшення капіталізації банків; скорочення ресурсної бази банків; ріст процентних ставок; збільшення частки неповернення валютних кредитів.

За таких обставин проблема забезпечення фінансової стійкості банків особливо актуальна в сучасних умовах глобалізації фінансових ринків, ускладнення банківських продуктів, запровадження вимог нової Базельської угоди, загострення банківської конкуренції, зростання банківських ризиків, а також кризових явищ у фінансовому секторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з вивченням фінансової стійкості банку, висвітлені в роботах Фетисова Г.Г., Примостки Л., Кочеткова В.М., Коваленко В.В., Шелудько Н., Довгань Ж. та інших. Сутність поняття фінансова стійкість, а також складові стійкості, вивчаються і в роботах Ларионової І.В., Склепового Є.В., Довгань Ж.М. [3; 6; 12].

Так, зокрема, Фетисов Г.Г. досліджує проблеми формування та зміцнення стійкості банківської системи, дає визначення ролі банківського нагляду в забезпеченні стійкості банківської системи країни [7]. Примостка Л., Коваленко В.В., Петриненко Л.Ю. та інші у своїх працях вивчають питання аналізу фінансової стійкості банку [5; 2; 4]. Зокрема, Петриненко Л.Ю. наводить аналіз наявних методів оцінки фінансової стійкості [4]. Узагальненні підходи до визначення рейтингу фінансової стійкості повною мірою відображені у роботах Готовчикова І.Ф., Фетисова Г.Г. [1; 7].

Постановка завдання. Метою даного дослідження є узагальнення інформації про місце банків у загальному рейтингу банківських установ на основі абсолютних та відносних показників їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. У сучасній банківській практиці оцінка фінансової стійкості повинна здійснюватися за такими напрямками:

1) оперативний моніторинг макроекономічної ситуації, а також тенденцій розвитку банківського сектора;

2) оперативний моніторинг діяльності конкретного банку (зміни клієнтської бази, умов залучення грошових коштів та видачі кредитів, оскільки кредит залишається найбільш популярною банківською послугою);

3) аналіз банківської звітності та вивчення динаміки зміни ключових показників діяльності банків (перевірка відповідності нормативам НБУ, побудова діаграм і моделей ліквідності, формування стратегій розвитку банку).

Важливими умовами забезпечення фінансової стійкості банків, на нашу думку, є достатня, але не надлишкова величина власного капіталу, підтримку збалансованої структури активів та пасивів за строками і сумами, підтримка належного рівня рентабельності банку.

Отже, з позиції впливу на фінансову стійкість банку, визначальними внутрішніми факторами є концепція розвитку банку, його внутрішня політика, яка обумовлює розподіл активів і формування пасивів у такий спосіб, щоб забезпечити:

1) надійність, що виражається у достатньому розмірі капіталу та обґрунтованому розподілі активів за функціональними групами на умовах повернення;

2) ліквідність, що виявляється в управлінні портфелем активів за умовами терміновості;

3) рентабельність, що виражається в максимізації доходності активних операцій та одночасній мінімізації витрат на залучення коштів.

Фінансова стійкість банку, виражена в одночасно високих показниках росту та рентабельності, вказує на те, що банк має добрі передумови для виконання своїх зобов'язань, оскільки бізнес не тільки розширюється, а й здатний на значні фінансові результати.

Крім того, не варто забувати, що агресивний ріст активів, прибутків та власного капіталу може свідчити не лише про тактичні здобутки банку і перевагу над конкурентами, а й про потенційні ризики.

Як підказує теорія фінансів, найвищу дохідність часто приносять найбільш ризиковані проекти, а ріст масштабів роботи банку породжує низку нових проблем організаційного характеру.

Для банків та їхніх вкладників набагато важливішою має бути стабільність прибутків та приросту активів у довгостроковому періоді, ніж різкі злети, що часом закінчуються гучними падіннями.

Варто зазначити, що для оцінки фінансової стійкості банку сьогодні використовуються декілька методологічних підходів. Найбільш простим є коефіцієнтний аналіз, що ґрунтується на розрахунку широкого переліку фінансових показників (ліквідності, достатності капіталу, прибутковості, рівня ризиків). Даний метод

допомагає детально і всебічно дослідити діяльність банку і виявити специфічні риси його функціонування, але не дає змоги визначити узагальнену оцінку фінансової стійкості.

Загалом дослідження положення банку у мінливому економічному середовищі, на наш погляд, може відбуватися на основі аналізу економічної ефективності та нарощення ділової активності. Для узагальнення інформації про місце комерційного банку у банківській системі може відбуватися за допомогою як абсолютних, так і відносних показників. До абсолютних показників ефективності функціонування банківської установи, насамперед, необхідно належать такі показники, як:

1) абсолютний приріст активів за 12 місяців (тис. грн). Даний показник відображає збільшення масштабів діяльності банку в рамках банківської системи в цілому;

2) абсолютний приріст власного капіталу за 12 місяців (тис. грн). Даний показник свідчить про зміни економічної потужності банку в рамках банківської системи в цілому.

Так, обрахунок абсолютних показників допомагає зробити загальні висновки щодо фінансового становища банку та порівняти його з іншими аналогічними показниками у рамках усієї банківської системи. На рис.1 та рис. 2 відображені результати дослідження абсолютних показників десяти вітчизняних банківських установ.

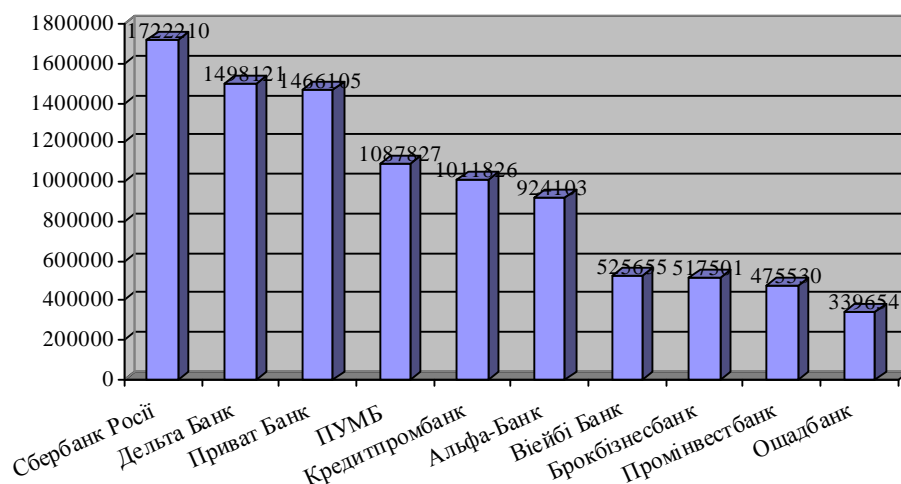

Рис. 1. Абсолютний приріст власного капіталу банків з 1 жовтня 2011 року по 1 жовтня 2012, тис. грн.

Втім, необхідно зауважити, що у разі розрахунку абсолютних показників можна отримати доволі сумнівні результати щодо позицій конкретного банку порівняно з іншими банківськими установами. Як

засвідчують рисунки, значне нарощування ПриватБанком активів відбувається на основі невеликого (порівняно з іншими банками) приросту власного капіталу. Такі обставини можуть вказувати на достатньо агресивну і високоризиковану кредитну політику цього банку. З іншого боку, за показником абсолютного приросту власного капіталу лідером є Сбербанк Росії, тоді як його позиція порівняно з іншими банками в абсолютному прирості активів є лише четвертою. Це може слугувати свідченням виваженої політики у сфері кредитування та поступового завоювання ним новітніх сегментів кредитного ринку.

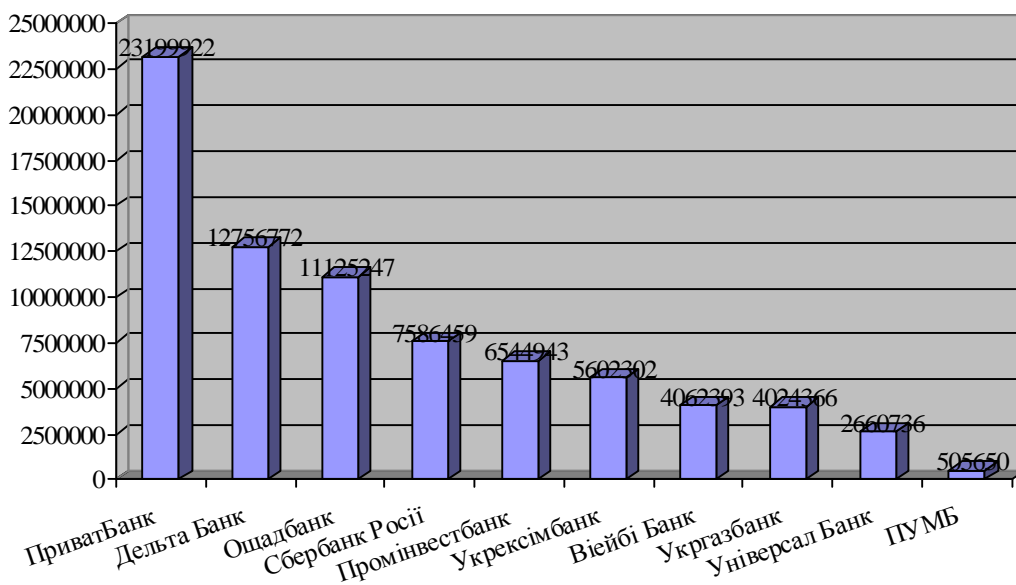

Рис 2. Абсолютний приріст активів банків з 1 жовтня 2011 року по 1 жовтня 2012 року, тис. грн [9]

Окрім того, ці параметри діяльності банків можна досліджувати і у відносних показниках, а саме:

1) відносного приросту власного капіталу за 12 місяців (%). Даний показник вказує на зміни економічної потужності банку у порівнянні з минулим періодом;

2) відносного приросту активів за 12 місяців (%). Даний показник відображає збільшення масштабів діяльності банку у порівнянні з минулим періодом.

У відносних показниках приросту вказаних показників лише Сбербанк Росії показує значний приріст власного капіталу у процентному співвідношенні. Темпи росту власного капіталу цього банку становлять 137 %. У нарощуванні обсягів активів лідерську

позицію посідає Дойтче Банк ДБУ, темпи приросту в якого становить «рекордних» 529 відсотків.

Як бачимо із проведеного дослідження абсолютних та відносних показників діяльності банків, близькість до фінансових можливостей держави залишається чи не найголовнішим фактором успіху лідерів рейтингу. Майже кожен із банків, які потрапили до першого десятка, у певний спосіб пов'язаний з державними структурами.

Три банки (Сбербанк Росії, Укргазбанк, Дойтче Банк ДБУ) в кінцевому рахунку належать урядам різних держав. Більшість «щасливого десятка» кредитно-фінансових установ отримують значні доходи через різноманітні схеми освоєння державних коштів: торгівля ОВДП, преференції в доступі до рефінансування, вигреш у кредитних тендерах для держпідприємств, залучення їхніх депозитів тощо.

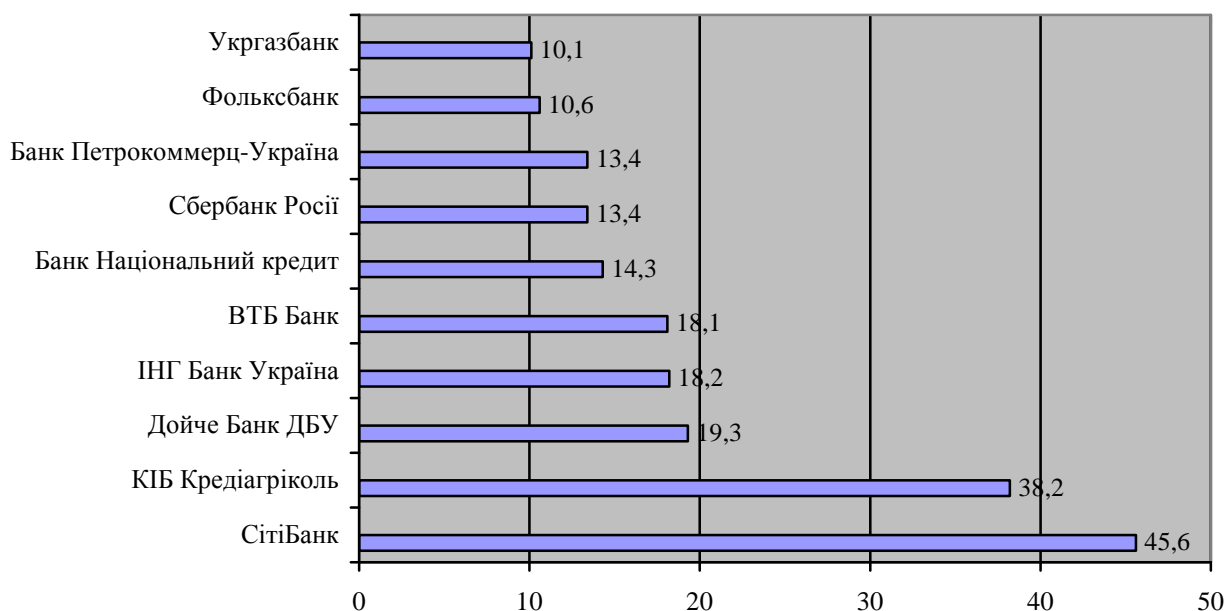

Рис. 3. Рентабельність власного капіталу банків, 1 жовтня 2012 року, %

За таких обставин, саме тому для оцінки ефективності банківської діяльності застосовуються показники рентабельності активів, капіталу, доходів, чиста процентна маржа тощо. До найбільш важливих показників рентабельності, на наш погляд, належать: 1) рентабельність власного капіталу (%), який відображає ефективність банку і розраховується як співвідношення чистого прибутку до середньорічного власного капіталу; 2) рентабельність активів (%), яка розраховується як співвідношення чистого прибутку до середньорічних чистих активів. На рисунках 3 і 4 здійснено розрахунок вказаних показників за вибіркою банків.

Так, найвищими показники рентабельності активів і власного капіталу за аналізований період залишаються у СітіБанку та КІБ Кредіагріколь. Втім, непогані показники рентабельності у вже згадуваних нами Укргазбанку та Дойче Банку ДБУ.

Лідерами рейтингу за показниками рентабельності активів та капіталу є більшість іноземних банків. Знову ж таки, за такими відносними показниками визначеними на їхній основі місце банку у банківській системі однозначно достатньо складно.

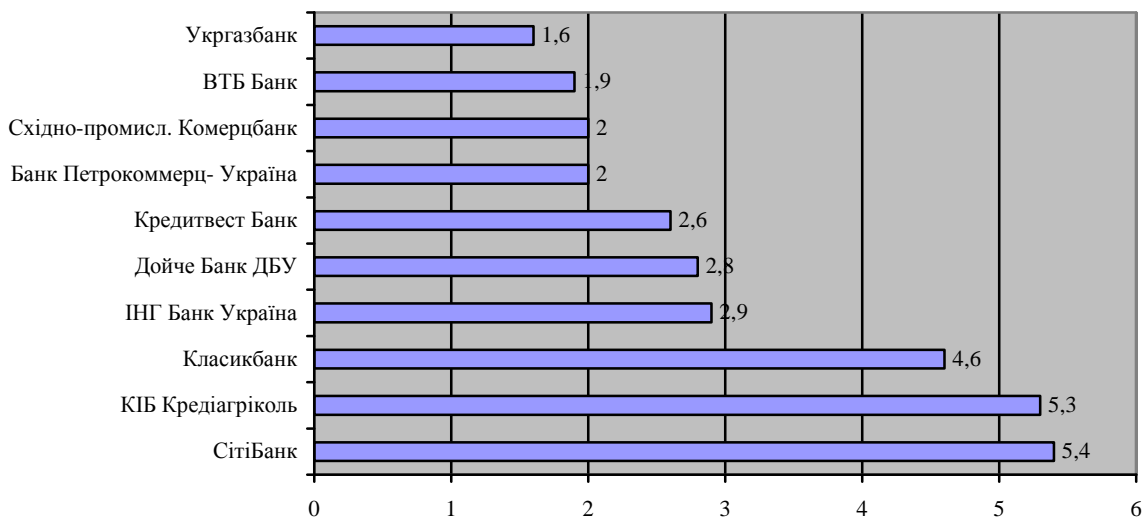

Рис. 4. Рентабельність активів банків, 1 жовтня 2012 року, %

На наш погляд, необхідно використовувати комплекс кількісних показників ефективності діяльності банку. Так, зокрема, ключовими показниками, які у світовій практиці отримали назву ROE і ROA, є співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його акціонерного капіталу та співвідношення чистого прибутку банку до середньої суми його активів, відповідно.

Окрім того, показники ліквідності, адекватності капіталу, співвідношення депозитів до кредитів, величина сформованих банком резервів під кредитну заборгованість та процентна маржа дають різнопланову інформацію про функціонування банку на ринку банківських послуг. У таблиці 1 наведено дані аналізу за вищевказаними показниками за вибіркою комерційних банків.

Отже, такі узагальнені відносні показники діяльності дають підстави до виявлення більшою мірою надійних та фінансово стійких банків. Втім, на нашу думку, події останніх кількох років свідчать про необхідність модифікації системи оцінки фінансової стійкості банківських установ, яка має ґрунтуватися на комплексному підході

та враховувати не тільки показники фінансового стану банку, але й якісні характеристики його діяльності. Такими якісними критеріями можуть бути: кількість років функціонування на ринку, власність банку, характер аудиторських висновків тощо. Так, найбільші державні банківські установи Ощадбанк та Укрексімбанк за всіма критеріями оцінювання (як якісних, так і кількісних) показують належні показники ефективності функціонування, а тому можуть вважатися фінансово стійкими.

Таблиця 1

**Показники діяльності банків (відносні)
станом на 01.01.2013, % [10]**

Банк	ROA	ROE	Ліквідність	Адекватність капіталу	Кредити/Депозити	Резерви/Кредити	Процентна маржа
ПРИВАТБАНК	0,9%	8,4%	22,9%	10,6%	106,9%	22,2%	7,1%
УКРЕКСІМБАНК	0,2%	0,9%	32,4%	20,3%	90,1%	23,2%	8,6%
ОЩАДБАНК	0,7%	3,1%	26,3%	21,1%	129,9%	19,9%	9,6%
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	0,1%	0,5%	24,6%	13,3%	93,8%	38,0%	15,5%
ПРОМІНВЕСТБАНК	0,5%	4,3%	9,5%	12,8%	210,8%	6,2%	4,5%
UniCredit (УКРСОЦБАНК)	0,0%	0,1%	18,5%	19,7%	129,0%	35,5%	10,2%
ВТБ БАНК	2,8%	23,5%	13,5%	11,8%	194,2%	23,4%	7,9%
ДЕЛЬТА БАНК	0,3%	3,3%	18,3%	10,1%	104,8%	18,0%	3,2%
ПУМБ	1,0%	6,4%	22,0%	14,9%	97,3%	22,2%	8,9%
НАДРА	0,0%	0,0%	10,4%	14,6%	244,4%	20,7%	1,2%

Варто зауважити, що здійснення рейтингування банків на основі відносних та абсолютних показників є спробою виявлення найбільш привабливих партнерів-банків для пересічного споживача кредитних ресурсів, оскільки оприлюднені в інформаційних джерелах рейтинги банків, через оперативність рейтингування, та й, доволі часто, його об'єктивність є щонайменше сумнівними.

З іншого боку, певний рівень розкриття оперативної інформаційної прозорості банківської системи на даний час надають в основному лише рейтингові агенції, а не головний регулятор України. Наприклад, у період розгортання кризових явищ міжнародною рейтинговою агенцією Standart & Poor's та Агенцією фінансових ініціатив було оприлюднено результати дослідження інформаційної прозорості 30 найбільших банків України, активи яких становлять 80 % банківського сектора за критеріями структури власності, корпоративного управління, фінансової та операційної інформації тощо. За їх дослідженнями середній показник інформативності

банківської системи України становив тільки 41 % при аналогічному показнику 10 найбільших банків світу 78,5 % [11, с. 384].

Втім, на сьогодні в Україні вже запроваджено основні елементи системи оцінки і забезпечення фінансової стійкості банківської системи відповідно до макроекономічного підходу.

По-перше, значно вища достовірність рейтингу надійності банків, який визначається НБУ в процесі виконання наглядових функцій. Він ґрунтується на аналізі даних синтетичного й аналітичного обліку, а також на результатах документальних перевірок на місцях. Проте ця інформація не публікується в ЗМІ, а використовується органами банківського нагляду для запобігання банкрутствам банків і забезпечення стабільності банківського сектора. До того ж, ця система згідно зі своєю специфікою не може бути оперативною.

По-друге, починаючи з грудня 2006 р., Національний банк України щокварталу збирає і компілює індикатори фінансової стійкості банківської системи України (деPOSITИВНИХ корпорацій). Зазначена система індикаторів включає агреговані дані по діяльності всіх банків, за її допомогою можна визначити місце банківської системи в економічній системі, вплив макроекономічної ситуації на стан банківських установ тощо. З повною інформацією аналізу фінансової стабільності банківської системи «пересічним» банківським клієнтам можна ознайомитися лише на веб-сторінці сайту МВФ, при чому вона також не має оперативного характеру.

По-третє, Постановою Правління НБУ №460 від 6 серпня 2008 р. Національним банком України запроваджено у практику методичні підходи до проведення стрес-тесту у банках України. У цій постанові визначено основні типи ризиків, які мають бути об'єктом стрес-тестування, методи і періодичність його проведення. Саме стрес-тестування є важливим інструментом ризик-менеджменту банківської установи, що дає змогу на основі розрахунків сформувати оцінку можливих збитків у результаті реалізації стресових умов [12, с.111].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Оцінка фінансової стійкості має особливе значення для всіх економічних агентів, оскільки слугує мірилом відповідальності держави за стан фінансового сектора загалом та показником довіри суспільства до банківської системи – зокрема. За таких обставин саме об'єктивність та вірогідність оцінки фінансової стійкості банків є визначальними факторами поступального розвитку банківського сектора економіки. Очевидно, що подальше дослідження у цьому

напрямку повинно враховувати вплив усіх чинників, що зумовлюють фінансову стійкість банків, удосконалення методики оцінювання цього параметра та інформованість суспільства про перебіг економічних процесів у банківському секторі.

Список використаних джерел

1. Готовчиков И.Ф. Финансовая устойчивость банка // Банковские технологии. – 2004. – № 4. – С. 112–119.
2. Коваленко В.В. Методи аналізу та управління фінансовою стійкістю комерційного банку // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – № 2. – С. 39–48.
3. Ларионова И.В. Реорганизация коммерческих банков. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 368 с.
4. Петриченко Л.Ю. Аналіз методів оцінювання фінансової стійкості комерційних банків // Финансовая консультация (рус.). – 2002. – № 1. – С. 75–80.
5. Примостка Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу // Вісник Національного банку України (укр.). – 2002. – № 10. – С. 40–45.
6. Склеповий Є.В. Складові стійкості комерційного банку // Фінанси України (укр.). – 2002. – № 5. – С. 138–143.
7. Фетисов Г.Г. Методологические основы формирования устойчивости банковской системы // Финансы и кредит (рус.). – 2002. – № 15. – С. 2–148.
8. Шелудько Н. До визначення фінансової стійкості комерційного банку // Вісник НБУ. – 2000. – № 3. – С. 40–43.
9. Рейтинг успішності українських банків // Реальна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу ://real-economy.com.ua/publication/ratings/29530.html
10. Показники діяльності банків (відносні) станом на 01.01.2013 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-bankiv-vidnosni>]
11. Мрочко М. Причини втрати та шляхи відновлення довіри до банківської системи України / М. Мрочко, Ю. Тихан // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С. 379–386.
12. Довгань Ж.М. Проблеми фінансової стійкості банківських установ України // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № 1 (4). – С. 109–112.